

ความเป็นแกนกลางของอาเซียนในเขตการค้าเสรีระดับภูมิภาค: กรณีศึกษา

ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค

ASEAN Centrality in Regional Free Trade Agreements: A Case Study of Regional Comprehensive Economic Partnership

¹นาวพร ฉัตรวิริยะเจริญ และ ²ฐิตินันท์ พงษ์สุทธิรักษ์

¹Nawaporn Chatwiriyaacharoen, and ²Thitinan Pongsudhirak

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Chulalongkorn University, Thailand

E-mail: ¹nawaporn.220591@gmail.com, ²pongsudhirak@hotmail.com

Received April 26, 2024; Revised May 14, 2024; Accepted June 21, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความเป็นแกนกลางของอาเซียน ภายใต้กรอบความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค และผลกระทบของความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคที่ช่วยส่งเสริมความเป็นแกนกลางของอาเซียนเมื่อมีการบังคับใช้ รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพใช้แนวคิดภูมิภาคนิยม ผ่านทฤษฎีสัจนิยม ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2544 ภายหลังความล่าช้าของการเจรจาการค้าระดับพหุภาคีรอบโตฮะขององค์การการค้าโลก จนกระทั่งพัฒนาไปสู่ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค รวมถึงการให้สัตยาบันของประเทศสมาชิกครบถ้วน และมีการบังคับใช้

ผลการวิจัยพบว่าความเป็นแกนกลางของอาเซียน ไม่ได้ช่วยส่งผลให้ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคสำเร็จ รวมถึงความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค ไม่ได้สนับสนุนความเป็นแกนกลางของอาเซียนและมีผลประโยชน์ต่อประเทศนอกภูมิภาคมากกว่าอาเซียน เนื่องจากอาเซียนไม่สามารถแก้ไขความขัดแย้งของการเจรจาความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค ที่มีความขัดแย้งของประเทศสมาชิก ทั้งด้านการค้าสินค้า การค้าบริการ การลงทุน และด้านอื่นๆ และส่งผลให้การเจรจาความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคยืดเยื้อเป็นระยะเวลา 8 ปี อีกทั้งไม่ได้เป็นความตกลงการค้าที่มีระดับความลึกของหัวข้อการเจรจามากไปกว่าข้อตกลงการค้าที่อาเซียนเคยมีมาอย่างเขตการค้าเสรีอาเซียนและอาเซียน+1 นอกจากนี้ ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับ

ภูมิภาค ก็ไม่ได้สนับสนุนความเป็นแกนกลางของอาเซียน เนื่องจากให้ผลประโยชน์กับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ มากกว่าประเทศสมาชิกอาเซียน

คำสำคัญ: ความเป็นแกนกลางของอาเซียน; ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค; เขตการค้าเสรีระดับภูมิภาค

Abstract

This article aimed to study ASEAN Centrality in Regional Free Trade Agreements: A case study of Regional Comprehensive Economic Partnership and the effect of Regional Comprehensive Economic Partnership that helps to promote ASEAN Centrality when it succeeds. The study employed a qualitative research format, utilizing the concepts of regionalism and realist theory as a research framework. The study began in 2001 after the delay of the Doha Round of multilateral trade negotiations of the World Trade Organization, which developed into the RCEP agreement in 2020 with full ratification by member countries.

It was found that ASEAN Centrality does not help to make the RCEP agreement successful, and the RCEP agreement does not support ASEAN Centrality and has more benefits for countries outside the region than ASEAN because ASEAN is unable to resolve the conflicts of the Regional Comprehensive Economic Partnership negotiations among member countries in terms of trade in goods, trade in services, investment, and other areas, causing the negotiations on the Regional Comprehensive Economic Partnership to drag on for 8 years. Furthermore, the RCEP agreement lacks the depth of negotiation topics found in ASEAN's previous trade agreements, such as the ASEAN Free Trade Area and ASEAN+1. In addition, the Regional Comprehensive Economic Partnership does not support ASEAN Centrality because it benefits the East Asian region, such as China, Japan, and South Korea, more than ASEAN member countries.

Keywords: ASEAN Centrality; Regional Comprehensive Economic Partnership; Regional Free trade Area

บทนำ

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการเกิดขึ้นของความร่วมมือทางการค้าแบบพหุภาคีอย่างเห็นได้ชัด อาทิ องค์การการค้าโลก ที่ส่งผลให้การค้าระหว่างประเทศก็เข้าสู่ยุคเฟื่องฟูผ่านการค้าแบบพหุภาคี เนื่องจากมีกฎเกณฑ์การเจรจาการค้าที่ชัดเจนขึ้น (Javorcik & Narciso, 2017) และกลไกการแก้ไขปัญหาที่มีประสิทธิภาพ แต่ในขณะเดียวกัน การค้าระหว่างประเทศในรูปแบบการค้าพหุภาคีภายใต้องค์การการค้าโลกนี้ ดำเนินไปท่ามกลางเงื่อนไขและอุปสรรคในการเจรจา เนื่องจากสมาชิกที่มีจำนวนมากขึ้นและการเปิดเสรีการค้าสินค้าที่มากขึ้นหลายรอบ และส่งผลต่อการเจรจาการค้าผ่านการไม่ลงรอยกันของประเทศสมาชิกที่แบ่งออกเป็นประเทศพัฒนาแล้วและกำลังพัฒนา อันส่งผลต่อการประชุมบางครั้งที่ไม่เป็นไปอย่างราบรื่น (Horn et al., 2010)

กระทั่งการเจรจาการค้าพหุภาคีขององค์การการค้าโลกรอบที่ 4 ที่กรุงโดฮา ประเทศกาตาร์ ที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์ในหัวข้อหลักในการเจรจา คือ เรื่องของเกษตรกรรมในส่วนของการเปิดตลาด และการอุดหนุนการส่งออก (Schott, 2004) ในการใช้นโยบายที่ให้ประโยชน์แก่ตน ตัวอย่างเช่น สหรัฐอเมริกา และสหภาพยุโรปที่ใช้นโยบายการอุดหนุนภายในและการอุดหนุนการส่งออกของสินค้าเกษตรประเทศตน ส่งผลให้ประเทศเศรษฐกิจเกิดใหม่อย่างจีน อินเดีย และสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียน (Association of South East Asian Nations: ASEAN) ที่มีความไม่พร้อมในเรื่องของการเปิดเสรีสินค้าเกษตร และการเข้าถึงตลาดของสินค้าที่มีใช้สินค้าเกษตร (Gallaghe, 2007) ส่งผลให้การเจรจาไม่สำเร็จ และประเทศต่างๆ หันไปหาทางเลือกใหม่ที่ไม่ใช้ความร่วมมือแบบพหุภาคี นั่นคือการสร้างความร่วมมือทางการค้าให้เกิดขึ้นในภูมิภาคของตน และเกิดคำศัพท์ใหม่ที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์นี้ว่า ภูมิภาคนิยม

ปรากฏการณ์ภูมิภาคนิยมส่งผลให้มีการเกิดขึ้นของความร่วมมือทางเศรษฐกิจผ่านการค้าเสรีของประเทศในภูมิภาคเอเชียและประเทศอย่างสิงคโปร์ จีน ที่มีขนาดเศรษฐกิจใหญ่ เริ่มเข้าใจแนวคิดของการรวมกลุ่มในภูมิภาคเอเชีย โดยมีอาเซียนเป็นสมาชิกแกนกลางสำคัญ เริ่มจากในปี พ.ศ. 2544 จีนได้จัดตั้งความตกลงเขตการค้าเสรีเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (East Asia Free Trade Area: EAFTA) มีสมาชิกคืออาเซียน +3 ได้แก่ จีน เกาหลีใต้ และญี่ปุ่น หลังจากนั้นในปี พ.ศ. 2547 จีนได้เกิดความตกลงการค้าเสรีกับอาเซียน (ASEAN– China Free Trade Area : ACFTA) (Kawai and Wignaraja, 2008) การร่วมมือที่สำคัญนี้ส่งผลให้ประเทศอื่นๆ ต้องการมีการเจรจาการค้าเสรีกับอาเซียนเป็นลำดับต่อมา (Fukunaga and Isono, 2013) โดยความเป็นแกนกลางของอาเซียน (ASEAN Centrality) ที่เกิดขึ้นท่ามกลางการเจรจาการค้าระดับภูมิภาคไม่ว่าจะเป็นอาเซียน+1 อาเซียน+3 และอาเซียน+6 อย่างไรก็ตาม ความตกลงการเจรจาการค้าระดับภูมิภาคในเอเชียนั้นเกิดการซ้อนทับกันขึ้น เรียกว่า การพันกันของเส้นก๋วยเตี๋ยวในชาม (Asian Noodle Bowl Effect) ของเขตการค้าเสรี ได้แก่ หัวข้อเรื่องของการลดกำแพงภาษี และกฎของแหล่งกำเนิดสินค้า (Estevadeordal et al., 2005) เป็นต้น ส่งผลให้ผลประโยชน์ที่ประเทศต่าง ๆ จะได้จากความตกลงนั้นไม่เต็มประสิทธิภาพเท่าที่ควรจะเป็น

ดังนั้นจึงมีความพยายามหาตัวเลือกใหม่ที่แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากความตกลงการค้าเสรีที่ทับซ้อนกัน โดยในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนครั้งที่ 19 ในปี พ.ศ. 2554 ผู้นำอาเซียนสิบประเทศได้รับรองความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (Regional Comprehensive Economic Partnership: RCEP) และกล่าวถึงความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจว่าจะเป็นการพัฒนาจากความตกลงการค้าเสรีอาเซียน+1 ความตกลงเขตการค้าเสรีเอเชียตะวันออก และความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจเอเชียตะวันออก (Comprehensive Economic Partnership in East Asia: CEPEA) ที่มีอยู่เดิมให้มีความครอบคลุม และบทบาทอาเซียนในการเป็นแกนกลางต่อการบูรณาการทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (ASEAN, 2012) และเมื่อสหรัฐอเมริกาได้ถอนตัวออกจากความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก (Trans-Pacific Partnership: TPP) ในปี พ.ศ. 2560 ส่งผลให้ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ ก้าวขึ้นมาเป็นความตกลงการค้าเสรีขนาดใหญ่ที่สุดในภูมิภาคเพียงหนึ่งเดียว (Armstrong and Drysdale, 2021)

จุดมุ่งหมายของงานวิจัยชิ้นนี้ เพื่อวิเคราะห์ความเป็นแกนกลางของอาเซียนต่อความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ และศึกษาตลอดกระบวนการของการเจรจาความตกลงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554–2562 ส่งผลให้เห็นถึงสาเหตุของการเจรจาที่ล่าช้า ตลอดจนบทบาทของประเทศที่มีความเกี่ยวข้องและผลประโยชน์ของความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจเมื่อมีการบังคับใช้ต่อประเทศสมาชิกโดยเฉพาะประเทศสมาชิกในกลุ่มอาเซียน โดยนำเสนอ ผลกระทบของความเป็นแกนกลางของอาเซียนต่อความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ ตลอดจนผลจากการเกิดขึ้นของความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจที่ช่วยส่งเสริมความเป็นแกนกลางของอาเซียนเมื่อมีการบังคับใช้ และศึกษาผลประโยชน์ของความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจที่มีต่อประเทศสมาชิกอาเซียน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ความเป็นแกนกลางของอาเซียนภายใต้กรอบความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค
2. เพื่อศึกษาถึงผลกระทบของความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคที่ช่วยส่งเสริมความเป็นแกนกลางของอาเซียนเมื่อมีการบังคับใช้

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษความเป็นแกนกลางของอาเซียนต่อการเจรจาความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค กำหนดแนวคิด และทฤษฎีในการศึกษา สามารถจำแนกได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ การศึกษาที่เกี่ยวกับการพัฒนาการของความตกลงทางการค้าในภูมิภาค การศึกษาเกี่ยวกับความตกลง ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค และการศึกษาที่เกี่ยวกับความเป็นแกนกลางของอาเซียน

การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการของความตกลงทางการค้าในภูมิภาค โดย Ravenhill ได้แบ่งสาเหตุสำคัญที่ส่งผลให้ความตกลงทวิภาคีและความตกลงระดับภูมิภาคมีจำนวนมากขึ้นในเอเชียแปซิฟิกเป็น 3 ประเด็น คือ ความอ่อนแอของสถาบันระหว่างประเทศอย่างองค์การการค้าโลก การเพิ่มขึ้นของความตกลงการค้าในภูมิภาคอื่นของโลก และการเปลี่ยนแปลงของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนเป็นการพึ่งพาการเปิดตลาดและการลงทุนจากต่างประเทศ (Ravenhill, 2003) นอกจากนี้ Aggarwal and Koo (2013) ได้แสดงให้เห็นถึงระยะของความตกลงทวิภาคีในเอเชียแปซิฟิก คือ การเกิดขึ้นของความตกลงทวิภาคี การมีบทบาทมากขึ้นของประเทศเศรษฐกิจขนาดกลางและเล็กอย่างในเอเชีย และส่งผลให้เห็นบทบาททางเศรษฐกิจของประเทศในเอเชียตะวันออกมากยิ่งขึ้นอย่างจีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ ส่วน Lewis (2015) มองการเกิดขึ้นของความตกลงขนาดใหญ่ที่เป็นความตกลงการค้าในภูมิภาคอย่างความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค และความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิกว่ามีการออกจากการครอบงำขององค์การการค้าโลก และส่งผลให้ยากที่จะกลับไปเจรจาในระดับพหุภาคี ซึ่ง Pangestu and Armstrong (2018) ยังกล่าวถึงแนวโน้มของการบูรณาการทางเศรษฐกิจในภูมิภาคว่า เกิดจากการเปิดเสรีของสินค้า บริการ การลงทุน และการเคลื่อนย้ายแรงงาน ซึ่งเห็นชัดในภูมิภาคเอเชียจากการเปิดเสรีสินค้าผ่านความตกลงอาเซียน

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการอีกหลายท่านที่ได้ทำการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค ได้แก่ Fukunaga and Isono (2013) ซึ่งมองปัญหาที่เกิดขึ้นของความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค ก็คือประเทศสมาชิกในความตกลงต่างๆ นั้น มีโครงสร้างภาษีศุลกากรหลายโครงสร้าง มีกฎถิ่นกำเนิดสินค้าหลากหลาย และมีผลบิดเบือนการเลือกแหล่งวัตถุดิบและสินค้าชั้นกลาง ขณะที่ หฤษฎ์ รอดประเสริฐ และ ธนิตา ลอเสรีวานิช (2556) ชี้ถึงปัญหาในการเจรจาความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค ได้แก่ ความตกลงการค้าสินค้า การค้าบริการ และการลงทุน ส่วน Hamanaka (2014) ที่มองว่าจีนพยายามผลักดันให้เกิดความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค เพื่อแข่งขันกับความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก สอดคล้องกับ Ye (2015) ที่ชี้ว่าจีนผลักดันความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค เพื่อยุตินโยบายของจีนอย่างโครงการหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง (Belt Road Initiative) ที่เริ่มต้นนโยบายในช่วงปลายปี พ.ศ. 2556 ภายใต้การนำของประธานาธิบดีสี จิ้นผิง ในทางตรงกันข้าม Oba (2016) ได้เสนอว่าความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค และความตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจภาคพื้นแปซิฟิก จะนำไปสู่เขตการค้าเสรีของประเทศสมาชิกเอเปกในท้ายที่สุด

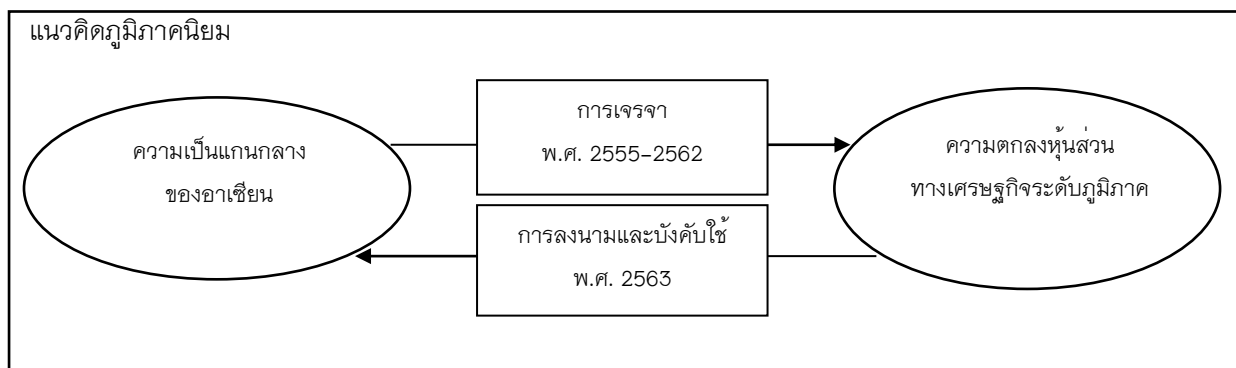
งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความเป็นแกนกลางของอาเซียน พบว่าความเป็นแกนกลางของอาเซียน ได้มีการกล่าวถึงอย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรกในคำแถลงการณ์ประชุมรัฐมนตรีอาเซียน ครั้งที่ 39 ในปี พ.ศ. 2549 ที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซียในการคงไว้ซึ่งความเป็นศูนย์กลางซึ่งเกี่ยวเนื่องกับการสร้างสถาปัตยกรรมในภูมิภาค รวมถึงอดีตเลขาธิการอาเซียน สุรินทร์ พิศสุวรรณ (2552) กล่าวถึงความจำเป็นแกนกลางของอาเซียน ว่าต้องเป็นมากกว่าศูนย์กลางของสถาปัตยกรรมในภูมิภาคอย่าง

อาเซียน+3 อาเซียน+6 แต่ต้องสร้างระเบียบวาระของภูมิภาค เสนอแนะแนวทางและแก้ไขปัญหาข้อพิพาท ขณะที่ Plummer (2014) ได้ศึกษาและพบว่า ยังมีการแบ่งความเป็นแกนกลางของอาเซียนออกเป็นสองแบบ คือ ความเป็นแกนกลางภายใน ตั้งแต่การก่อตั้งอาเซียนในปี พ.ศ. 2519 จนมาถึงประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และความเป็นแกนกลางภายนอกจากเขตการค้าเสรีอาเซียนจนถึงความตกลงอาเซียน+1 ต่างๆ และ ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค ซึ่ง Fukunaga (2015) ได้เน้นย้ำสำหรับบทบาทของอาเซียนในการศึกษา โดยเขาเสนอว่า อาเซียนได้ทำหน้าที่ในการเป็นตัวกลางและเป็นตัวขับเคลื่อน

จะเห็นได้ว่า ความเป็นแกนกลางของอาเซียนในเอกสารที่กล่าวมาข้างต้น ไม่ได้มีการระบุถึงความหมายที่แท้จริง ส่งผลให้เกิดการถกเถียง และยังมีความหมายที่ไม่ชัดเจน ในภาษาไทยได้ถูกแปลเป็นทั้งความเป็นแกนกลาง ความเป็นศูนย์กลางหรือความเป็นกลางของอาเซียน อีกทั้งงานศึกษาปกติจะใช้วิถีสากล คือการไม่แทรกแซงกิจการภายในและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการวิเคราะห์บทบาทของอาเซียนในความร่วมมือต่างๆ แต่การศึกษานี้ผู้ศึกษาจะใช้ความเป็นแกนกลางของอาเซียน ในการศึกษาความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งได้ทำการทบทวนวรรณกรรมความเป็นแกนกลางของอาเซียนและความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคจากนักวิชาการหลายท่าน (Ravenhill, 2003; Aggarwal & Koo, 2013; Fukunaga & Isono, 2013; Plummer, 2014; Lewis, 2015; Fukunaga, 2015; Ye, 2015; Pangestu & Armstrong, 2018) โดยแบ่งเป็นสองช่วง คือ ช่วงเวลาของการเจรจาความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค ที่แสดงถึงความตกลงการค้าต่างๆ ที่มีอาเซียนเป็นแกนกลางและพัฒนาเป็นความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค ในการเจรจาระหว่าง พ.ศ. 2555 ถึงปี พ.ศ. 2562 (Ahmed et al., 2020) และช่วงเวลาของการลงนามความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค ในปี พ.ศ. 2563 (Shimizu, 2021) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงผลประโยชน์ และผลกระทบของความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคที่มีต่ออาเซียน รวมถึงความเป็นแกนกลางของอาเซียน เพื่อกำหนดกรอบการศึกษาตามแนวคิดภูมิภาคนิยม ดังนี้

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดการศึกษา

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผ่านการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก โดยมีการใช้เอกสารปฐมภูมิ และเอกสารทุติยภูมิ ประกอบด้วย

1) เอกสารปฐมภูมิ ประกอบด้วยเอกสารเปิดเผยบันทึกถ้อยแถลงการประชุมเกี่ยวกับการประชุมในกรอบอาเซียนที่เกี่ยวกับความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคและเอกสารสาธารณะตีพิมพ์เผยแพร่จากเว็บไซต์ทางการของรัฐบาล รัฐสภา เว็บไซต์ขององค์การการค้าโลกของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ กระทรวงการต่างประเทศ กรมเจรจาการค้าภายใน และกรมการค้าต่างประเทศ

2) เอกสารทุติยภูมิ ประกอบด้วยงานวิชาการ งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นแกนกลางของอาเซียน และเขตการค้าเสรีในภูมิภาค เพื่อค้นคว้าได้อย่างครอบคลุม

โดยมีเกณฑ์สำหรับการคัดเลือกเอกสารมาใช้ในการวิจัย อันประกอบด้วย 4 เกณฑ์หลัก ได้แก่ ความจริง ความถูกต้อง การเป็นตัวแทน และมีความหมาย (Scott, 2014) ในด้านความจริงนั้น มีการคัดเลือกเอกสารที่เป็นเอกสารที่แท้จริง อันมาจากหน่วยงานที่มีความน่าเชื่อถือ เช่น ในส่วนของบันทึกการประชุมจากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการประชุมความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจระดับภูมิภาคอย่าง กระทรวงการต่างประเทศ กรมการค้าต่างประเทศ รัฐสภา สำนักเลขาธิการอาเซียน และองค์การการค้าโลก เพื่อหาข้อมูลโดยสังเขปของเขตการค้าเสรี และเปรียบเทียบในด้านของความถูกต้องของข้อมูลการประชุมรอบต่างๆ ของความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจระดับภูมิภาคจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ให้ตรงกัน หรือที่สามารถทดแทนกันได้ในการตีข้อมูลการประชุมไม่ครบถ้วน นอกจากนี้ ยังคัดเลือกเอกสารที่มีความเข้าใจง่าย เพื่อให้สามารถวิเคราะห์สาเหตุการเจรจาที่ล่าช้าของความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจระดับภูมิภาค ไปจนถึงเอกสารเผยแพร่ของแต่ละประเทศสมาชิก ที่ช่วยให้เกิดการตีความถึงผลประโยชน์ของความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจระดับภูมิภาคจากฐานข้อมูลออนไลน์

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ความเป็นแกนกลางของอาเซียนภายใต้กรอบความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค ผลการวิจัยพบว่า ความตกลงการค้าในภูมิภาคที่เกิดขึ้นล้วนมีอาเซียนเป็นแกนกลาง โดยให้ประเทศที่เป็นประธานอาเซียนเป็นผู้ประสานงานการประชุมอย่างอาเซียน+1 และเป็นผู้ไกล่เกลี่ยความขัดแย้งระหว่างจีนและญี่ปุ่นในการนำภูมิภาคอย่างความตกลงเขตการค้าเสรีเอเชียตะวันออก ในปี พ.ศ. 2546 ที่เสนอโดยจีน และความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจเอเชียตะวันออกที่เสนอโดยญี่ปุ่น จนเกิดความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค ภายใต้การประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 19 ในปี พ.ศ. 2554 ณ เมืองบาห์ลี อินโดนีเซีย และในการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 21 ที่กัมพูชา ในปี พ.ศ. 2555 ได้มีการพูดคุยถึงกรอบความร่วมมือของอาเซียนสำหรับความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค นอกจากนี้อาเซียนยังเป็นผู้ไกล่เกลี่ยความขัดแย้งในการเจรจาความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2555–2558 ซึ่งประเทศสมาชิกนั้นมีความเห็นไม่ลงรอยกัน โดยแตกแยกเป็น 2 ฝ่าย โดยสามารถจำแนกหัวข้อที่มีความขัดแย้งในประเทศสมาชิกออกเป็น 4 หัวข้อ คือ การค้าสินค้า การค้าบริการ การลงทุน และหัวข้ออื่นๆ

ด้านการค้าสินค้า

ในปี พ.ศ. 2556 ความขัดแย้งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม โดยกลุ่มแรก ต้องการให้มีตารางการเปิดตลาดเพียงตารางเดียว (Single Schedule of Commitments) โดยประเทศสมาชิกอาเซียน ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ และกลุ่มที่สองเห็นว่า ควรเปิดโอกาสให้แต่ละประเทศสามารถทำตารางการเปิดตลาดย่อยแยกต่างหากระหว่างกันได้ โดยประเทศจีน เกาหลีใต้ และอินเดีย ในขณะที่ฝ่ายประเทศคู่เจรจาไม่สามารถตกลงกันได้ ส่งผลให้ไม่สามารถหาข้อสรุปได้ในหัวข้อการค้าสินค้า และไม่สามารถปิดการประชุมได้ในปี พ.ศ. 2558

ด้านการค้าบริการ

ด้านการค้าบริการมีประเด็นความขัดแย้ง คือ การค้าบริการภายใต้การสงวนหรือไม่เปิดตลาดให้กับคู่ภาคีโดย ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ และการเปิดตลาดโดยผูกพันสาขาบริการที่แต่ละประเทศพร้อมเปิดโดยอาเซียน จีน และอินเดีย ในปี พ.ศ. 2558 มีการประชุมเพื่อหารือภายในอาเซียนด้านการค้าบริการและอาเซียนเองเห็นชอบร่วมกันที่จะนำทางเลือกในการใช้ การเปิดตลาดโดยผูกพันสาขาบริการที่แต่ละประเทศพร้อมเปิด แต่ฝั่งออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ไม่ยินยอม ส่งผลให้ที่ประชุมไม่สามารถหาข้อสรุปได้

ด้านการลงทุน

ด้านการลงทุนมีประเด็นความขัดแย้ง แบ่งเป็นสองฝ่ายคือ อินเดียที่มีท่าทีต่างออกไปจากประเทศอื่นอย่างชัดเจน โดยต้องการรูปแบบการเปิดตลาดโดยผูกพันสาขาบริการที่แต่ละประเทศพร้อมเปิด โดยใช้หลักการขององค์การการค้าโลกซึ่งระบุข้อผูกพันในสาขาที่พร้อมจะเปิดเสรี ในขณะที่อีกฝั่ง คือ ออสเตรเลีย มีการเสนอรูปแบบในการจัดทำรายการข้อสงวน ซึ่งประเทศที่เห็นด้วยได้แก่

อาเซียน นิวซีแลนด์ จีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ สามารถกล่าวได้ว่า ประเทศสมาชิกความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค ยกเว้นอินเดีย สนับสนุนรูปแบบนี้ (กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2557)

ด้านอุปสรรคอื่นๆ

ผู้ศึกษาได้รวบรวมประเด็นหัวข้ออื่นๆ นอกเหนือไปจากการค้า บริการ และการลงทุน ที่มีความขัดแย้งกันในบรรดาประเทศสมาชิกทั้ง 16 ประเทศด้วย ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ประเด็นอื่นๆ ที่ได้รับการเสนอในความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคปี พ.ศ. 2555-2558

ประเด็น	ประเทศที่เสนอ	ประเทศที่ออกตัวคัดค้าน
ทรัพย์สินทางปัญญาและนโยบายแข่งขันทางการค้า	ญี่ปุ่น เกาหลี ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์	*
รายการข้อสงวน	ญี่ปุ่น เกาหลี ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์	อาเซียน และอินเดีย
การเคลื่อนย้ายบุคคลธรรมดา	อินเดีย และจีน	สิงคโปร์ และมาเลเซีย
การพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์	สิงคโปร์	อาเซียน และประเทศอื่นๆ

หมายเหตุ: *จากรายงานผลการดำเนินงาน ตามแผนปฏิบัติการกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ แม้ไม่มีประเทศที่ออกตัวคัดค้านอย่างเป็นทางการ แต่ประเทศสมาชิกที่เหลือก็ไม่เห็นด้วยต่อข้อเสนออื่น (กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2564)

ในขณะที่อาเซียนเองก็ไม่สามารถแสดงความเป็นแกนกลางเพื่อแก้ไขความขัดแย้งกับ 6 ประเทศ และยังไม่สามารถมีฉันทามติในการเจรจาในอาเซียนเองด้วย เนื่องจากประเทศสมาชิกบางประเทศยังคงมีเป้าหมายของระดับการเปิดตลาดที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ถึงแม้ว่าประเทศต่างๆ จะให้การยอมรับและสนับสนุนความเป็นแกนกลางของอาเซียน แต่นั่นเป็นเพราะประเทศต่างๆ ต้องการให้ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค สำเร็จ ถึงแม้จะไม่ได้มีความไม่ไว้วางใจกัน ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ จีน เพราะความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค จะส่งผลให้จีนมีความสัมพันธ์ทางการค้ากับญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ ในขณะที่ญี่ปุ่นเต็มใจที่จะร่วมมือกับอาเซียนเพื่อรักษาเสถียรภาพของภูมิภาคนี้ไว้และญี่ปุ่นก็มีความยินดีที่จะร่วมมือกับจีนหากตั้งอยู่ในกรอบของ ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค โดยอาเซียนยังไม่ได้แสดงบทบาทความเป็นแกนกลางอย่างสมบูรณ์ ผ่านความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค ในการเป็นศูนย์รวมและมีบทบาทเชิงรุกในฐานะพลังขับเคลื่อนหลักในความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างอาเซียนกับหุ้นส่วนภายนอกภูมิภาค (ASEAN Secretariat, 2007)

ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคที่ช่วยส่งเสริมความเป็นแกนกลางของอาเซียนเมื่อมีการบังคับใช้ พบว่า อัตราการเปิดเสรีหลังจากที่มีการบังคับใช้ของความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคนั้นยังไม่สามารถเทียบความตกลงที่ครอบคลุมและก้าวหน้าสำหรับข้อตกลงความครอบคลุมและความก้าวหน้าเพื่อหุ้นส่วนทางการค้าภาคพื้นเอเชียแปซิฟิกและเขตการค้าเสรี

อาเซียน และอาเซียน+1 ได้ เนื่องจากความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคมีความขัดแย้งมากในเรื่องของภาษี ส่งผลให้สุดท้ายแล้วเป็นเพียงการหาข้อสรุปร่วมที่ทุกประเทศพอใจ โดยการเปิดเสรีของเขตการค้าเสรีอาเซียน คือร้อยละ 99.3 และความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคมีการเปิดเสรีเพียง ร้อยละ 63.4 ขณะที่ข้อตกลงความครอบคลุมและความก้าวหน้าเพื่อหุ้นส่วนทางการค้าภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก คือร้อยละ 86.1 (Sukegawa, 2021) และยังมีหัวข้ออื่นๆ ต้องมีการพูดถึงต่อไป เช่น การสะสมแหล่งกำเนิดสินค้า เรื่องของการระบับข้อพิพาท และรัฐวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่เป็นประเด็นหลักในข้อตกลงความครอบคลุมและความก้าวหน้าเพื่อหุ้นส่วนทางการค้าภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก นอกจากนี้เมื่อพิจารณาแล้วไม่ถือว่าอาเซียนได้ผลประโยชน์จากความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคเท่าใดนัก แต่เป็น จีน เกาหลีใต้ และญี่ปุ่น ที่ไม่เคยมีความตกลงการค้าระหว่างกันเสียมากกว่า (Mueller, 2019) ที่เป็นฝ่ายได้รับประโยชน์

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า อาเซียนเองไม่สามารถแสดงความเป็นแกนกลางในความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค เพื่อแก้ไขความขัดแย้งกับ 6 ประเทศ และยังไม่สามารถมีฉันทามติในการเจรจาในอาเซียนเพื่อความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค ส่งผลให้ใช้ระยะเวลาถึง 8 ปี ในการเจรจาระหว่างปี พ.ศ. 2554-2562 อีกทั้งอินเดียที่ได้ถอนตัวออกจากความตกลงในท้ายที่สุด โดยสามารถสรุปสาเหตุการถอนตัวของอินเดียได้ 3 ประเด็น ประเด็นแรกคือ อินเดียยังต้องการปกป้องผู้ประกอบการประเทศตัวเองจากการล้มละลายของสินค้าจีนและอินเดียให้มีความสำคัญกับตลาดภายในประเทศมากกว่า (Panda, 2019) ประเด็นที่สองคือ ปัญหาการขาดดุลกับสมาชิกหลายประเทศ ที่ส่งผลโดยตรงต่อเกษตรกรของอินเดีย (Deb, 2020) และสามคือเรื่องของการเมืองภายในประเทศ โดยการเลื่อนการเจรจาความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคในปี พ.ศ. 2561 นั้นมาจากข้อเรียกร้องของอินเดีย ที่ต้องการให้การเลือกตั้งกลางปีพ.ศ. 2562 ผ่านไปก่อน เพราะต้องการให้นโยบายของนายเรนทรา โมดี นายกรัฐมนตรีของอินเดียได้รับการสนับสนุนจากเกษตรกรชาวอินเดีย (Terada, 2018) แต่สาเหตุหลักที่ส่งผลให้ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคมีการเจรจายาวนาน เป็นเพราะความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศสมาชิก ไม่ว่าจะเป็น เอเชียตะวันออกอย่างจีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ที่ไม่มีความตกลงการค้าระหว่างกัน อีกทั้งความต้องการอย่างประเทศญี่ปุ่น ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ที่อยู่ในข้อตกลงความครอบคลุมและความก้าวหน้าเพื่อหุ้นส่วนทางการค้าภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก ส่งผลให้มีมาตรฐานในการเจรจาที่สูง และเมื่อสมาชิกเกินครึ่งของความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคอยู่รวมในข้อตกลงความครอบคลุมและความก้าวหน้าเพื่อหุ้นส่วนทางการค้าภาคพื้นเอเชียแปซิฟิกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Oba (2016) ที่กล่าวว่า ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคและข้อตกลงความ

ครอบคลุมและความก้าวหน้าเพื่อหุ้นส่วนทางการค้าภาคพื้นเอเชียแปซิฟิกด้วยจะรวมกันในท้ายที่สุด (Oba, 2016)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค ไม่ได้ช่วยสนับสนุนความเป็นแกนกลางของอาเซียน ทั้งนี้เป็นเพราะความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค เป็นเพียงการพัฒนาความตกลงการค้าที่เดิมถูกเสนอโดยจีนและญี่ปุ่นในปี พ.ศ. 2537 ซึ่งสอดคล้องกับ Mueller (2019) ซึ่งศึกษาบทบาทของอาเซียนในความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคเช่นเดียวกัน พบว่า ความเป็นแกนกลางของอาเซียนนั้นถูกท้าทายจากมหาอำนาจภายนอกอย่างจีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ และความเป็นแกนกลางภายในของอาเซียนก็ไม่เข้มแข็งด้วย ในทางตรงกันข้ามอาเซียนมีการแสดงความเป็นแกนกลางผ่านภูมิภาคอินโด-แปซิฟิก และเป็นการมีปฏิสัมพันธ์กับภูมิภาคภายนอกอย่างแท้จริง (Mueller, 2019) โดยอาเซียนนั้นเป็นแกนกลางของยุทธศาสตร์และภูมิรัฐศาสตร์ อินโด-แปซิฟิกของสหรัฐอเมริกาที่ใช้ในการปิดล้อมจีน (สถานทูตสหรัฐฯ และสถานกงสุลในประเทศไทย, 2565) ในขณะที่สหรัฐอเมริกาที่ถอนตัวออกจากข้อตกลงความครอบคลุมและความก้าวหน้าเพื่อหุ้นส่วนทางการค้าภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก รวมถึงอินเดียที่ถอนตัวออกจากความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค มีความต้องการที่จะกลับเข้ามาร่วมความตกลงการค้าในอินโด-แปซิฟิก (Cutler & Wester, 2022) ส่งผลให้สองประเทศที่ตกขบวนของภูมิภาคนิยมในเอเชียนั้นพยายามจะกลับเข้ามามีบทบาทผ่านอินโด-แปซิฟิก และภูมิภาคที่อยู่ตรงกลางก็คืออาเซียน ซึ่งถ้าหากอาเซียนอยากแสดงถึงความเป็นแกนกลางมากขึ้น จะต้องแสดงบทบาทที่สำคัญภายใต้สถาปัตยกรรมในภูมิภาคที่อยู่ในอินโด-แปซิฟิกมากกว่า

กล่าวโดยสรุป ความเป็นแกนกลางของอาเซียนไม่ได้ช่วยผลักดันความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจระดับภูมิภาค และความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคไม่ได้ช่วยสนับสนุนความเป็นแกนกลางของอาเซียน ดังนี้ ประเด็นที่หนึ่งคือ อาเซียนไม่ได้มีการปฏิสัมพันธ์กับนอกภูมิภาคในระดับลึก ซึ่งความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคถือว่ามีระดับความลึกซึ้งของความตกลงน้อยกว่าอาเซียน+1 กับประเทศต่าง ๆ และเขตการค้าเสรีอาเซียน ประเด็นที่สองคือ อาเซียนไม่ได้แก้ไขความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายใต้ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคระหว่างประเทศต่าง ๆ และส่งผลให้การเจรจายืดเยื้อถึง 8 ปี และสุดท้ายอินเดียก็ถอนตัวออกจากความตกลงด้วย และประเด็นสุดท้ายคือความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคไม่ได้ช่วยพัฒนาภูมิภาคของอาเซียน เพราะให้ผลประโยชน์กับเอเชียตะวันออกมากกว่า และท้ายที่สุดความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคไม่ได้ช่วยขึ้นภูมิภาค เนื่องจากประเทศต่าง ๆ รวมถึงประเทศอาเซียน ต่างก็แสดงถึงความต้องการที่จะเข้าร่วมข้อตกลงความครอบคลุมและความก้าวหน้าเพื่อหุ้นส่วนทางการค้าภาคพื้นเอเชียแปซิฟิกเช่นกัน เนื่องจากต้องการเข้าร่วมข้อตกลงที่มีมาตรฐานที่สูงและเป็นอีกข้อตกลงที่มีขนาดใหญ่ในภูมิภาค

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยความเป็นแกนกลางของอาเซียนในเขตการค้าเสรีระดับภูมิภาค: กรณีศึกษาความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจำแนกเป็นข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

1) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ควรทำการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับผลกระทบความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคที่ช่วยส่งเสริมความเป็นแกนกลางของอาเซียนในบริบทของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมของแต่ละประเทศเนื่องจากมีบริบทที่แตกต่างกัน

2) การนำข้อค้นพบในการศึกษาด้านความชัดเจนในการนิยามความเป็นแกนกลางของอาเซียน และการมองปัญหาในความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับงานวิจัยอื่นๆในด้านพัฒนาการของความตกลงได้ โดยควรให้ความสำคัญกับบทบาทของประเทศอื่นๆ นอกภูมิภาคมากขึ้น อาทิ ประเทศในกลุ่มเอเชียแปซิฟิก

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) กระทรวงการต่างประเทศรวมถึงหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค ควรปรับบทบาทและกลยุทธ์ในการจัดทำข้อตกลงความร่วมมือต่าง ๆ ในระดับภูมิภาคเนื่องจากผลจากการที่ความเป็นแกนกลางของอาเซียน ไม่ได้ช่วยผลักดันให้ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคสำเร็จ เนื่องจากมีหลายประเทศที่ไม่มีความตกลงการค้าระหว่างกัน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเจรจาแบบทวิภาคีผ่านการประชุม ควรมีการประเมินความคุ้มค่าของการเข้าร่วมก่อนที่จะมีการเจรจาแบบเป็นทางการ อีกทั้งควรระมัดระวังในการนิยามความร่วมมือต่าง ๆ ที่อาจส่งผลในอนาคตต่อประเทศไทย

3. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค ควรปรับบทบาท วิเคราะห์ถึงจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคในการทำความตกลงความร่วมมือต่าง ๆ โดยมุ่งเน้นบริบทของประเทศไทยเป็นสำคัญ จากนั้นจึงประเมินความคุ้มค่าของการเข้าร่วมความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจที่ต้องการเข้าร่วมว่าได้รับประโยชน์ที่แท้จริงอย่างไรบ้าง และมีผลกระทบในอนาคตอย่างไร เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจ

2) การที่ความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคไม่ได้ช่วยส่งเสริมความเป็นแกนกลางของอาเซียน เนื่องจากให้ผลประโยชน์กับประเทศนอกภูมิภาคมากกว่า ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรตรวจสอบในเรื่องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้ถี่ถ้วน และดำเนินการในส่วนที่เพิ่มเติมที่ยังไม่มีการเจรจา หรือประเทศไทยอาจจะพิจารณาในการเข้าร่วมข้อตกลงความครอบคลุมและความก้าวหน้าเพื่อหุ้นส่วนทางการค้าภาคพื้นเอเชียแปซิฟิกที่มีระดับสูงกว่าความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค

เอกสารอ้างอิง

- กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์. (2555). องค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO). สืบค้นเมื่อ 14 กุมภาพันธ์ 2567, จาก <https://www.mfa.go.th/th/content/5d5bcc2715e39c306000a368?cate=5d5bcb4e15e39c3060006872>
- กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ. (2557). รายงานผลการดำเนินงาน ตามแผนปฏิบัติการกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557. สืบค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2567, จาก <https://www.dtn.go.th/th/content/category/detail/id/7/cid/640/iid/7872>
- กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ. (2558). รายงานผลการดำเนินงาน ตามแผนปฏิบัติการกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2558. สืบค้นเมื่อ 21 มีนาคม 2567, จาก <https://www.dtn.go.th/th/content/category/detail/id/13/cid/581/iid/9376>
- กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ. (2564). รายงานผลการดำเนินงาน ตามแผนปฏิบัติการกรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564. สืบค้นเมื่อ 21 มีนาคม 2567, จาก <https://www.dtn.go.th/th/file/get/file/1.202201205a989a5d00ba0820921931d9826b8741112554.pdf>
- กระทรวงการต่างประเทศ. (2561). ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community: APSC). สืบค้นเมื่อ 21 มีนาคม 2567, จาก <https://asean.mfa.go.th/th/content/86069-apscc-blueprint-2025-และการสร้างสังคมอาเซียนปลอดภัย?page=5dd6133c50b6bf33fd6541d2andmenu=5d68abb215e39c1b9c05d3c0>
- สถานทูตสหรัฐฯและสถานกงสุลในประเทศไทย. (2565). ยุทธศาสตร์อินโดแปซิฟิกของสหรัฐอเมริกา. สืบค้นเมื่อ 21 มีนาคม 2567, จาก <https://th.usembassy.gov/th/us-indo-pacific-strategy-th/>
- หฤษฎ์ รอดประเสริฐ และ ธนิดา ลอเสวีวานิช. (2556). การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่แน่นแฟ้นขึ้นในภูมิภาค?. สืบค้นเมื่อ 6 เมษายน 2567, จาก <https://www.ryt9.com/s/bot/1689735>
- Aggarwal, V., & Koo, M. G. (2013). *Chapter 13 The evolution and implications of bilateral trade agreements in the Asia-Pacific*. <https://doi.org/10.4324/9781315020976>
- Ahmed, Y. N., Delin, H., Reeberg, B. G., & Shaker, V. (2020). Is the RCEP a cornerstone or just collaboration? regional general equilibrium model based on GAMS. *Journal of Korea Trade*, 24(1), 171–207.
- ASEAN Secretariat. (2007). Speech by Secretary-General of ASEAN H. E. Ong Keng Yong at the Opening Ceremony of the Annual German Ambassadors' Conference "ASEAN at the Heart of Dynamic Asia" Berlin. Retrieved April 13, 2024, from <https://asean.org/speech-by-secretary-general-of-asean-h-e-ong-keng-yong-at-the-opening-ceremony-of-the-annual-german-ambassadors-conference-asean-at-the-heart-of-dynamic-asia-berlin-3-sep/>
- ASEAN Secretariat (2007). *The ASEAN Charter, Article 1, No. 15*. Retrieved April 17, 2024, from <https://asean.org/wp-content/uploads/images/archive/publications/ASEAN-Charter.pdf>

- ASEAN Secretariat. (n.d.). *ASEAN-China economic relation*. Retrieved April 17, 2024, from <https://asean.org/our-communities/economic-community/integration-with-global-economy/asean-china-economic-relation/>
- ASEAN. (2012). *RCEP Guiding Principles*. Retrieved June 5, 2023, from <https://asean.org/wp-content/uploads/2012/05/RCEP-Guiding-Principles-public-copy.pdf>
- Cutler, W., & Wester, S. (2022). *ASPI note: Biden's blueprint for economic engagement in the Indo-Pacific*. Retrieved April 13, 2024, from <https://ies.princeton.edu/pdf/E210.pdf>
- Deb, R. (2020). Is RCEP a Panacea for India?. *The Indian Economic Journal*, 68(4), 659–666. <https://doi.org/10.1177/0019466221998626>
- Drysdale, P., & Armstrong, S. (2021). RCEP: a strategic opportunity for multilateralism. *China Economic Journal*, 14(2), 128–143. <https://doi.org/10.1080/17538963.2021.1937092>
- Estevadeordal, A., Suominen, K., Sanguinetti, P., & Trejos, A. (2005). Rules of origin in preferential trading arrangements: Is all well with the spaghetti bowl in the americas?[with comments]. *Economía*, 5(2), 63–103.
- Fukunaga, Y. (2015). ASEAN's leadership in the regional comprehensive economic partnership. *Asia and the Pacific Policy Studies*, 2(1), 103–115.
- Fukunaga, Y., & Isono, I. (2013). Taking ASEAN+ 1 FTAs towards the RCEP: A mapping study. *ERIA Discussion Paper Series*, 2, 1–37.
- Hamanaka, S. (2014). TPP versus RCEP: Control of membership and agenda setting. *Journal of East Asian Economic Integration*, 18(2), 163–186.
- Horn, H., Mavroidis, P. C., & Sapir, A. (2010). Beyond the WTO? An anatomy of EU and US preferential trade agreements. *The World Economy*, 33(11), 1565–1588.
- Javorcik, B. S., & Narciso, G. (2017). WTO accession and tariff evasion. *Journal of Development Economics*, 125, 59–71.
- Kawai, M., & Wignaraja, G. (2008). EAFTA or CEPEA: Which way forward?. *ASEAN Economic Bulletin*, 25(2), 113–139. <http://www.jstor.org/stable/41220044>
- Lewis, M. K. (2015). *TPP and RCEP: Implications of Mega-FTAs for Global Governance*. Social Science Japan: Newsletter of the Institute of Social Science, The University of Tokyo, 52, 11.
- Mueller, L. M. (2019). ASEAN centrality under threat—the cases of RCEP and connectivity. *Journal of contemporary East Asia studies*, 8(2), 177–198.
- Oba, M. (2016). TPP, RCEP, and FTAAP: multilayered regional economic integration and international relations. *Asia-Pacific Review*, 23(1), 100–114.

- Palit, A., & Mukherjee, D. (2019). *India's Tariffs and Implications for Indo-US Trade Prospects*. ISAS Insight (575).
- Panda, R. (2019). A Step Too Far: Why India Opted Out of RCEP. *Global Asia*, 14(4), 82–88.
- Pangestu, M., and Armstrong, S. (2018). Asian economic integration: The state of play. *Asian Economic Integration in an Era of Global Uncertainty*, 15.
- Pitsuwan, S. (2009). *Building an ASEAN economic community in the heart of East Asia*. Keynote speech delivered at the East Asia Beyond the Global Economic Crisis international symposium, Tokyo.
- Plummer, M. G. (2014). The emerging “post-Doha” agenda and the new regionalism. In *New Global Economic Architecture* (pp. 172–196). Edward Elgar.
- Ravenhill, J. (2003). The New Bilateralism in the Asia Pacific. *Third World Quarterly*, 24(2), 299–317. <http://www.jstor.org/stable/3993514>
- Schott, J. J. (2004). *Reviving the Doha round*. Institute for International Economics, Mimeo.
- Scott, J. (2014). *A matter of record: Documentary sources in social research*. John Wiley & Sons.
- Shimizu, K. (2021). The ASEAN economic community and the RCEP in the world economy. *Journal of contemporary East Asia studies*, 10(1), 1–23.
- Sukegawa, S. (2021). ASEAN's initiatives for free trade in East Asia under AEC. *Journal of Contemporary East Asia Studies*, 10(1), 42–64.
- Terada, T. (2018). RCEP negotiations and the implications for the United States. *The National Bureau of Asian Research*, 20.
- Ye, M. (2015). China and competing cooperation in Asia-Pacific: TPP, RCEP, and the New Silk Road. *Asian Security*, 11(3), 206–224.